

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

הפיקוח על ניסויים בבעלי-חיים

- מסמך עדכון -

מוגש לוועדת החינוך, התרבות והספורט

ולוועדת המדע והטכנולוגיה

כתיבה: יובל וורגן

אישור: הודיה קין, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

כ"ב בטבת תשס"ח

31 בדצמבר 2007

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

תמצית

מסמך זה נכתב לקראת ישיבה משותפת של ועדת החינוך, התרבות והספורט ושל ועדת המדע והטכנולוגיה בנושא הפיקוח על ניסויים בבעלי-חיים בישראל. במסמך עדכון המידע המופיע במסמכים שהוכנו במרכז המחקר והמידע של הכנסת לצורך דיונים קודמים בוועדות הכנסת בנושא זה.

תוכן המסמך:

- דברי רקע על התשתית החוקית לעריכת ניסויים בבעלי-חיים בישראל;
- נתונים על ניסויים בבעלי-חיים בישראל;
- סוגיות מרכזיות בתחום הניסויים בבעלי-חיים שמעלים ארגונים להגנה על בעלי-חיים ותגובות הגורמים הנוגעים בדבר;
- טענות שהועלו לאחרונה בדבר ניסויים בקופים במכון ויצמן למדע ותגובות עליהן.

עיקרי הממצאים המפורטים במסמך

- חוק צער בעלי-חיים (ניסויים בבעלי-חיים), התשנ"ד-1994, מתיר ניסויים בבעלי-חיים אולם מטיל הגבלות כדי להבטיח שניסויים אלה ייערכו מתוך הקפדה על מזעור הסבל והכאב שייגרמו לבעלי-החיים ורק אם אין אפשרות להשיג את מטרתם בדרכים חלופיות סבירות. על-פי החוק, המועצה לניסויים בבעלי-חיים אחראית לפיקוח על הניסויים.
- לפי החוק, היתר לעריכת ניסוי בבעלי-חיים יינתן מטעם ועדה ארצית שמינתה המועצה, או מטעם ועדה פנימית של מוסד שהמועצה אישרה לו זאת.
- ארגונים להגנה על בעלי-חיים מותחים ביקורת על האופן שבו המועצה מפקחת על ניסויים בבעלי-חיים. בין טענותיהם הבולטות:
 - הרכבי המועצה לניסויים בבעלי-חיים והוועדות המוסדיות אינם מאוזנים;
 - בפועל אין פיקוח על ניסויים הנערכים באישור ועדות מוסדיות;
 - נקבעו כללים מקילים לעריכת ניסויים בבעלי-חיים, ולא פורסמה רשימה מחייבת של חלופות לניסויים כאלה;
 - השקיפות של נתוני הניסויים בבעלי-חיים הנערכים בישראל אינה מספקת.
- המועצה לניסויים בבעלי-חיים קיבלה לאחרונה שתי החלטות שנועדו לאפשר את הגברת הפיקוח על ניסויים הנערכים במוסדות מסחריים ותעשייתיים: לוועדות המוסדיות ימונה נציג ציבור, ולרופא הווטרנר של המועצה יינתנו סמכויות פיקוח על הוועדות המוסדיות.
- הפורום הבין-אוניברסיטאי למדעי הרפואה בישראל, המאגד חוקרים בתחום הביו-רפואי, דוחה הצעות חקיקה בתחום הפיקוח על ניסויים בבעלי-חיים בטענה כי הן

אינן מסייעות להגברת הפיקוח מחד גיסא ועלולות לסכן את המשך המחקר מאידך גיסא.

1. רקע¹

ניסויים בבעלי-חיים נעשים באוניברסיטאות, במכללות אקדמיות, בבתי-חולים, במכוני מחקר ובחברות פרטיות, לצורכי מחקר במדעי החיים, ברפואה ובפסיכולוגיה ולצורך פיתוח ובדיקה של תרופות ושל חומרים אחרים.

חוק צער בעלי-חיים (ניסויים בבעלי-חיים), התשנ"ד-1994, מתיר ניסויים בבעלי-חיים, אולם מטיל בין השאר את ההגבלות האלה:

- הניסויים בבעלי-חיים ייערכו מתוך הקפדה על מזעור הסבל והכאב שייגרמו לבעלי-החיים.
 - לא יינתן היתר לעריכת ניסוי בבעלי-חיים שאפשר להשיג את מטרתו בדרך חלופית סבירה.
- החוק עוסק בכמה סוגיות, ובהן הקמת **מועצה לניסויים בבעלי-חיים**, פרסום תבחינים מחייבים לאישור ניסויים בבעלי-חיים וניסויים כאמור הנעשים במערכת הביטחון.

על-פי החוק, המועצה לניסויים בבעלי-חיים (להלן גם: המועצה) תפקח על הניסויים. את המועצה בהרכבה הראשון מינה שר הבריאות בשנת 1995, ומכהנים בה 23 חברים, נציגי אקדמיה מתחומי מדעי החיים, הרפואה, מדעי החברה ומדעי הרוח, אנשי רפואה, נציגי משרד הבריאות, משרד החינוך, משרד המדע והמשרד להגנת הסביבה, נציגי התאחדות התעשיינים ושלושה נציגי ארגונים להגנה על בעלי-חיים.

בין תפקידי המועצה:²

- מתן היתרים לעריכת ניסויים בבעלי-חיים ופיקוח ובקרה על ניסויים אלה;
- קביעת כללים לאישור עריכת ניסויים בבעלי-חיים ולדרך עריכתם (באישור שר הבריאות), שמטרתם צמצום הסבל הנגרם לבעלי-החיים במהלך הניסוי ומניעת ניסויים מיותרים;
- ייזום תוכניות הסברה בנושאים שבתחום פעולת המועצה ופיתוח תוכניות השתלמות והדרכה לחוקרים;
- קביעת אגרה לצורך קבלת היתר לעריכת ניסוי בבעלי-חיים וגבייתה.

על-פי החוק, היתר לעריכת ניסוי בבעלי-חיים יינתן מטעם ועדה שמינתה המועצה (להלן: הוועדה הארצית), או מטעמן של ועדות פנימיות של מוסדות שהמועצה רשאית להתיר להם הקמת ועדות כאלה.

- **בוועדה הארצית** ישמשו שלושה חברים לפחות, ובהם רופא וטרניר – אשר ישמש בתפקיד היו"ר, חוקר מתחום מדעי החיים או הרפואה וחבר אחד שאינו מתחום מדעי החיים או הרפואה.

¹ רובו תוכנו של פרק זה לקוח ממסמך מרכז המחקר והמידע של הכנסת, הפיקוח על ניסויים בבעלי-חיים, כתב יובל וורגן, 28 ביוני 2005. מידע נוסף בפרק מבוסס על דיווח המועצה לניסויים בבעלי-חיים שמסרו הפרופסור אהוד זיו, יו"ר המועצה, וד"ר זלינה בן-גרשון, סגנית יו"ר המועצה, בדואר אלקטרוני, 30 בדצמבר 2007.

² מרכז המחקר והמידע של הכנסת, המועצה לפיקוח על ניסויים בבעלי-חיים, כתב דורון אהרן, 11 ביולי 2004.

- משרד ממשלתי, מוסד להשכלה גבוהה, מוסד חינוכי או מוסד אחר שאישרה המועצה לעניין זה רשאי להקים **ועדה פנימית**, שאחד מחבריה רופא וטרינר, והיא תמלא בעבורו את תפקידי הוועדה הארצית. הוועדה הפנימית תדווח למועצה לניסויים בבעלי-חיים אחת לשישה חודשים על הניסויים שהתירה לערוך.

המועצה פרסמה **כללי צער בעלי-חיים (ניסויים בבעלי-חיים), התשס"א-2001**, המתבססים על כללי ה-NRC (National Research Council) בארה"ב. גופים שהצהירו כי הם עושים שימוש בבעלי-חיים בתהליכי מחקר מחויבים לעמוד בהוראות החוק ובכללים אלה. לפי החוק, על נציג המועצה, וטרינר בהכשרתו, לבקר במוסדות שנערכים בהם ניסויים בבעלי-חיים ולאשר שהמתקנים ותנאי החזקת בעלי-חיים בהם עומדים בקריטריונים שנקבעו בכללים.

החוק קובע עוד כי המועצה תמנה **ועדת ביקורת**, שבראשה יעמוד נציג שר המשפטים ואחד מהחברים בה יהיה חוקר מתחום הרפואה או מדעי החיים. על-פי החוק, אם העלתה בדיקת נציג המועצה כי נערך ניסוי שחרג מההיתר שניתן לעריכתו, עליו להמליץ כי ועדת הביקורת של המועצה תבטל או תשעה את ההיתר שניתן לעריכת הניסויים. ועדת הביקורת מוסמכת לקבל החלטה סופית בנושא זה.

כאמור, החוק קובע כי אחת לשישה חודשים תדווח כל ועדה מוסדית (פנימית) למועצה לניסויים בבעלי-חיים על הניסויים שהתירה. דיווח המוסדות על בקשותיהם לערוך ניסויים בבעלי-חיים מועברים למועצה פעמיים בשנה, ב-1 בינואר וב-1 ביולי. נוסף על כך על המוסדות להעביר למועצה דיווח מסכם על השימוש שעשו בפועל בבעלי-חיים בניסויים שערכו במשך השנה. דיווחים אלה מועברים עד 28 בפברואר בשנה העוקבת.

אישור לערוך מחקר שבמסגרתו נעשים ניסויים בבעלי-חיים ניתן לתקופה שעד ארבע שנים. על-פי דיווח המועצה, ניסיון העבר מלמד כי רק כמחצית מהמחקרים שערכתם אושרה נערכים בפועל.

לצד דיווח המוסדות וביקורים של חברי המועצה באתרי ניסויים עומדים לרשות המועצה לצורך פיקוח רופא וטרינר ויועץ מדעי.

2. נתונים³

להלן נתונים שהתקבלו מהמועצה לניסויים בבעלי-חיים:

<u>2006</u>	<u>2005</u>	<u>2004</u>	
1,396	1,486	1,289	מספר הבקשות המאושרות לערוך ניסויים בבעלי-חיים
306,959	305,983	318,449	מספר בעלי-חיים שנעשו בהם ניסויים

³ הפרופסור אהוד זיו, יו"ר המועצה לניסויים בבעלי-חיים, וד"ר זלינה בן-גרשון, סגנית יו"ר המועצה לניסויים בבעלי-חיים, מכתב, 27 בדצמבר 2007.

לגבי השנים 2005 ו-2006 לא התקבלו מהמועצה לניסויים בבעלי-חיים נתונים על מספר הבקשות שאושרו בוועדה הארצית לעומת מספר הבקשות שאושרו בוועדות המוסדיות. על-פי נתונים קודמים שנמסרו מהמועצה, בשנת 2004 אושרו 24 בקשות בוועדה הארצית, והשאר אושרו בוועדות מוסדיות. לא התקבלו מהמועצה נתונים גם על מספרן הכולל של הבקשות שהוגשו לוועדה הארצית ולוועדות המוסדיות, אלא על מספר הבקשות שאושרו בלבד (בלי פירוט הבקשות שנדרש לשנותן כתנאי לאישור).

על-פי נתונים נוספים שנמסרו מהמועצה, בשנת 2007 ערכה הרופאה הווטרנרית של המועצה 123 ביקורים לצורך בקרה על מוסדות ואתרים שנערכים בהם ניסויים בבעלי-חיים (ביקור עשוי להיערך ביותר ממוסד אחד). כמו כן, במחצית הראשונה של שנת 2006 העביר היועץ המדעי של המועצה 165 פניות ובהן הערות או שאלות לבירור בדבר אישורים שנתנו ועדות מוסדיות (על-פי נתונים קודמים מדובר במספר פניות גדול בהרבה ממספר הפניות בשנת 2004 כולה ובמחצית הראשונה של שנת 2005).

בהשוואה שערכה המועצה לניסויים בבעלי-חיים בין נתונים על השימוש בבעלי-חיים בניסויים בבריטניה ובין הנתונים המקבילים בישראל עלה כי המספר הכולל של בעלי-חיים שנעשה בהם שימוש בניסויים בבריטניה גדול פי-עשרה מזה שבישראל, בעוד שמספר התושבים בבריטניה גדול פי-תשעה ממספר התושבים בישראל. כשמדובר בשימוש בקופים מספר הניסויים הנעשים בבריטניה גדול פי-100 מהמספר המקביל בישראל.

בהשוואה נוספת, שערך פרופסור אלכס צפירי מהמחלקה לבקרה ביולוגית במכון ויצמן ויו"ר הפרום הבין-אוניברסיטאי למדעי הרפואה בישראל (גוף המאגד מדענים וחוקרים בתחום הביו-רפואי מאוניברסיטאות המחקר בישראל), עלה כי השימוש בבעלי-חיים בכלל ובקופים בפרט בניסויים בישראל מצומצם מהשימוש בהם במדינות מערביות אחרות שמספר התושבים בהן דומה (כגון בלגיה, דנמרק, פינלנד, שבדיה ושווייץ).⁴

3. טענות ארגונים להגנה על זכויות בעלי-חיים בנושא הפיקוח על ניסויים בבעלי-חיים ותגובות גורמים הנוגעים בדבר⁵

להלן כמה מהסוגיות העיקריות שבהן מתמקדות כיום טענות של ארגונים להגנה על זכויות בעלי-חיים בדבר שינויים הנדרשים בפיקוח על ניסויים בבעלי-חיים, ותגובות גורמים הנוגעים בדבר על טענות אלה:

• הרכב המועצה לניסויים בבעלי-חיים

לטענת הארגונים להגנה על בעלי-חיים, הרכבה הנוכחי של המועצה לניסויים בבעלי-חיים מקשה את קיומו של פיקוח הולם על הניסויים, ובהרכב המועצה יש כיום רוב לנציגי גופים המבצעים ניסויים בבעלי-חיים, לרבות יו"ר המועצה, ועל כן מובטח רוב אוטומטי לתמיכה בניסויים אלה.

הצעדים שהארגונים להגנה על בעלי-חיים מבקשים לנקוט הם הגדלת מספר הנציגים מטעמם ומינוי איש ציבור שאינו עוסק בעריכת ניסויים בבעלי-חיים (כגון שופט בדימוס) לראשות

⁴ פרופסור אלכס צפירי, המחלקה לבקרה ביולוגית, מכון ויצמן למדע, דואר אלקטרוני, 31 בדצמבר 2007.

⁵ טענות הארגונים להגנה על בעלי-חיים מבוססות על מקורות אלה: מר שי דוידוביץ, האגודה הישראלית נגד ניסויים בבעלי-חיים, דואר אלקטרוני, 28 בדצמבר 2007; הגב' ענת רפואה, ראש המחלקה להגנת בעלי-חיים במעבדות, עמותת "תנו לחיות לחיות", מכתב, 30 בדצמבר 2007; עו"ד אהוד פלג, נציג עמותת "נח" – ההתאחדות הישראלית של הארגונים להגנת בעלי-חיים – במועצה לניסויים בבעלי-חיים, מכתב, נשלח אל חה"כ מיכאל מלכיאור (ללא תאריך). מכתב זה התקבל מיו"ר עמותת "נח", מר אורי יפה, בדואר אלקטרוני, 27 בדצמבר 2007.

המועצה. הצעת חוק ברוח זו הונחה על שולחן הכנסת בראשית שנת 2007. בהצעת חוק זו, שיזמו חברי-הכנסת מיכאל מלכיאור, זבולון אורלב ודב חנין, מוצע להגביר את הפיקוח על ניסויים בבעל-חיים באמצעות מינוי שופט בדימוס לראשות המועצה ושישה נציגי ארגונים להגנה על זכויות בעלי-חיים למועצה (במקום שלושה).⁶

הפורום הבין-אוניברסיטאי למדעי הרפואה בישראל מתנגד להצעה זו וטוען כי היא אינה מאוזנת ולא תתרום להרחבת הידע, המיומנות ומגוון הדעות במועצה. זאת ועוד – לטענת הפורום ההצעה עלולה לפגוע פגיעה אנושה בקידום המדע והמחקר הביו-רפואי בישראל.⁷

בין נימוקי הפורום להתנגדותו להגדלת מספר חברי המועצה (בהכפלת מספרם של נציגי הארגונים להגנה על בעלי-חיים): רוב חברי המועצה המכהנים כיום אינם מעורבים בביצוע ניסויים בבעלי-חיים; הגדלת מספר חברי המועצה לא תגביר את הפיקוח על הניסויים; אם מתקיים דיון על הגדלת מספר חברי המועצה, ראוי לתת ייצוג לגופים נוספים שהם בעלי אינטרסים וידע בתחום זה ואינם מיוצגים כיום כראוי במועצה, כגון ארגוני חולים וצרכני בריאות.

בין נימוקי הפורום להתנגדותו להחלפת יו"ר המועצה בשופט בדימוס: אין רלוונטיות לכישוריו של שופט בתפקיד יו"ר המועצה, שכן תפקיד זה אינו שיפוטי במהותו; תפקיד יו"ר המועצה מחייב הבנה מעמיקה בנושאי המחקר הביו-רפואי ומגע יום-יומי עם חוקרים מומחים ומיומנים; פסילת היו"ר הנוכחי, נציג האקדמיה הלאומית למדעים, כמוה כהטלת ספק ביושרת אנשי המדע.

• הרכב הוועדות המוסדיות וסמכותן

לטענת הארגונים להגנה על בעלי-חיים, הגדרתן הנוכחית של הוועדות המוסדיות בחוק, וכן הרכבן בפועל, יוצרים מצב שבו יש בוועדות אלה רוב מוחלט לחוקרים שעורכים ניסויים בבעלי-חיים במוסד שהוועדה פועלת בו. כיוון שכך הארגונים דורשים שיכהנו בוועדות המוסדיות חברים שהם רופאים וטרינרים בלתי תלויים, כלומר כאלה שאינם קשורים למוסד ויוכלו להעריך את הסבל הנגרם לבעלי-החיים בכל ניסוי, את התועלת הצפויה מהניסוי ואת אפשרויות השימוש בחלופות שאינן כרוכות בניסוי בבעלי-חיים. יש המציעים כי המועצה תכשיר וטרינרים מומחים בלתי תלויים אשר ישמשו נציגי ציבור לצורך פיקוח על הוועדות המוסדיות, וכי המקור למימון שכרם של נציגי ציבור אלה בוועדות המוסדיות יהיה באגרות שהמועצה רשאית לגבות מתוקף החוק בגין בקשות והיתרים.

הצעה ברוח זו נכללת גם בהצעת החוק שנזכרה לעיל, ומוצע בה כי בכל ועדה פנימית לאישור ניסויים יהיה נציג המועצה לניסויים בבעלי-חיים, וטרינר שיוכשר במזעור סבל ובמניעת ניסויים מיותרים בבעלי-חיים.⁸

⁶ הצעת חוק צער בעלי-חיים (ניסויים בבעלי-חיים) (תיקון – הגברת הפיקוח על ניסויים), התשס"ז-2007, של חברי הכנסת דב חנין, זבולון אורלב ומיכאל מלכיאור, מס' פ/17/1983, הונחה על שולחן הכנסת ב-15 בינואר 2007.

⁷ עמדות הפורום הבין-אוניברסיטאי למדעי הרפואה בישראל המפורטות בפרק זה מבוססות על מסמך עמדה מ-19 בדצמבר 2007, אשר התקבל מפרופסור אלכס צפריירי, יו"ר הפורום, בדואר אלקטרוני, 31 דצמבר 2007.

⁸ הצעת חוק צער בעלי-חיים (ניסויים בבעלי-חיים) (תיקון – הגברת הפיקוח על ניסויים), התשס"ז-2007, של חברי הכנסת דב חנין, זבולון אורלב ומיכאל מלכיאור, מס' פ/17/1983, הונחה על שולחן הכנסת ב-15 בינואר 2007.

האגודה הישראלית נגד ניסויים בבעלי-חיים טוענת כי כדי לאפשר דיון אתי בניסויים בבעלי-חיים יש להוסיף לוועדות המוסדיות נציגים מטעם ארגונים להגנה על בעלי-חיים. במדינות מערביות כגון אנגליה, אירלנד, שווייץ ושבדיה הפיקוח על ניסויים בבעלי-חיים נעשה בפועל על-ידי ועדות מחוזיות או ועדות מרכזיות ממשלתיות שנשמר בהן איזון מלא בין מומחים לניסויים בבעלי-חיים ובין מומחים בתחומי רווחת בעלי-חיים, חלופות לניסויים בבעלי-חיים ואתיקה.⁹

בהקשר זה יצוין כי בישיבת המועצה לניסויים בבעלי-חיים ב-31 ביולי 2007 הוחלט כי יינקטו שני צעדים הקשורים ישירות לפיקוח על ניסויים:¹⁰

א. **מינוי הרופא הווטרינר של המועצה למבקר ומפקח מטעם המועצה על הוועדות המוסדיות (פנימיות) של המוסדות המסחריים והתעשייתיים.** בתפקיד זה אמור הרופא הווטרינר לבדוק מראש כל בקשה לערוך ניסוי לפני דיון בה בוועדה המוסדית ולבדוק את פרוטוקול הוועדה ואת אישור הבקשה על-ידי הוועדה. על-פי ההחלטה, וטרינר המועצה יוכל להטיל וטו על כל בקשה לפני הדיון ולאחר אישור הוועדה. אם יטיל הווטרינר מטעם המועצה וטו על בקשה לאחר אישורה בוועדה, הוא יוזמן לדיון נוסף בוועדה, שייערך בנוכחותו, ובעקבותיו החלטתו עשויה להשתנות. המועצה החליטה כי פיקוח הרופא הווטרינר יחל באוקטובר 2007, וכי הרופאה הווטרינרית המשמשת בתפקיד כיום תדווח למועצה על פעולתה זו בסוף דצמבר 2007.

ב. **מינוי נציג ציבור חיצוני לכל ועדה פנימית של מוסד מסחרי או תעשייתי.** בהתאם להסכם בין עמותת ILAF (Israeli Laboratory Animal Forum), הפורום הישראלי לחיות מעבדה, ובין התאחדות התעשיינים, שהוצג למועצה, נציג זה, שיהיה חבר העמותה, יהיה חבר מלא בוועדות שווטרינר המועצה מפקח עליהן ותהיה לו זכות וטו על אישור ניסויים (המוסד המבקש לערוך את הניסוי רשאי לערער על פסיקתו לוועדה הארצית).

על-פי ההסכם, נציג הציבור חייב להיות וטרינר בעל הכשרה מתאימה בתחום הניסויים בבעלי-חיים ויותר משנתיים של חברות בוועדה פנימית של אחד המוסדות המורשים. בהתאם לכך, המוסדות יפנו לעמותה והיא תמנה נציג ציבור לפי בחירתה לוועדה המוסדית. כל מוסד ישלם את שכרו של הנציג החיצוני לעמותה, והעמותה היא שתשלם לנציג הציבור (כלומר הוא לא יקבל את שכרו ישירות מהמוסד שעליו הוא אמור לפקח).

לדברי ד"ר זלינה בן-גרשון, החלטת המועצה חלה על מוסדות מסחריים ותעשייתיים, כיוון שבמוסדות אלה מספר החוקרים אשר דנים בניסויים ויכולים להעלות שיקולים מגוונים ומאוזנים אינו גדול בדרך כלל (בניגוד למוסדות מחקר אקדמיים).

יש לציין כי לדברי פרופסור אלכס צפרייר, הפורום הבין-אוניברסיטאי למדעי הרפואה בישראל מתנגד לכך שלמפקח יחיד (כגון הרופא הווטרינר של המועצה) תהיה זכות וטו על אישור ניסויים בוועדות מוסדיות באוניברסיטאות המחקר (כל שכן טרם הדיון בבקשות אלו) בלי שתיקבע בבירור ערכאת ערעור המוסכמת על כל הצדדים. הפורום הבין-אוניברסיטאי מתנגד גם למינוי

⁹ מר שי דוידוביץ, האגודה הישראלית נגד ניסויים בבעלי-חיים, מכתב בדואר אלקטרוני, 28 בדצמבר 2007.

¹⁰ פרופסור אהוד זיו, יו"ר המועצה לניסויים בבעלי-חיים, וד"ר זלינה בן-גרשון, סגנית יו"ר המועצה לניסויים בבעלי-חיים, מכתב, 27 בדצמבר 2007.

וטרינר חיצוני לוועדות המוסדיות האקדמיות (כפי שהציעו ארגונים להגנה על בעלי-חיים והוצע בהצעת החוק שנזכרה לעיל). בין נימוקיו של הפורום להתנגדותו: כיום משתתף בכל הוועדות המוסדיות וטרינר מומחה לחיות מעבדה, אשר אמון על מזעור הסבל בניסויים, והנחת הפורום היא שמקור שכרו אינו פוגם בשיקול דעתו המקצועי; מינוי וטרינרים רבים לתפקיד זה יסרב מאוד את פעילות הוועדות המוסדיות ויצריך מימון שאין בתקציבי המחקר המצומצמים.

יצוין עוד כי בהצעת חוק אחרת שהוגשה בתחילת שנה זו, ביוזמת חברי הכנסת דב חנין ויואל חסון, הוצע לקבוע כי כל גוף ציבורי המקבל החלטות שעשויות להיות כרוכות בפגיעה בבעלי-חיים יהיה מחויב להתייעץ עם ההתאחדות הישראלית של הארגונים להגנת בעלי-חיים ולמסור להתאחדות זו כל מידע שברשותו בנושא בעלי-חיים.¹¹

הפורום הבין-אוניברסיטאי למדעי הרפואה בישראל מתנגד נחרצות גם להצעת חוק זו ולחיוב האוניברסיטאות (בין שאר המוסדות) להיוועץ בארגונים התנדבותיים שתביעותיהם קיצוניות והם שואפים להשוות את מעמדם המוסרי והמשפטי של בעלי-החיים לאלה של האדם.

• **הכללים לביצוע ניסויים בבעלי-חיים**

לטענת הגב' ענת רפואה, ראש המחלקה להגנת בעלי-חיים במעבדות בעמותת "תנו לחיות לחיות", כללי ה-NRC האמריקניים, שאימצה המועצה, הם מינימליים ומיושנים ומאפשרים עריכת ניסויים בלי הגבלה של ממש ובלא התחשבות בצרכים הבסיסיים של בעלי-החיים. הגב' רפואה מציעה להסתמך על נהלים להחזקת בעלי-חיים ולשימוש בהם לצרכים מדעיים שפרסמה ממשלת אוסטרליה בשנת 2004. לדבריה, נהלים אלה מתקדמים יותר ויש בהם הגנה מסוימת על בעלי-החיים שבמעבדות.¹²

• **סוגיות נוספות הקשורות לתפקוד המועצה לניסויים בבעלי-חיים**

להלן כמה טענות נוספות שהעלו האגודה נגד ניסויים בבעלי-חיים וארגונים נוספים על תפקוד המועצה לניסויים בבעלי-חיים:

- על המועצה לפרסם רשימה רשמית ומאושרת של חלופות לניסויים באתר האינטרנט שלה; כיום יש באתר המועצה רק הפניות לאתרי אינטרנט שלטענתה הם המתקדמים בעולם בתחום זה.
- על המועצה לדון בדרכים שונות ויצירתיות להפחתת השימוש בבעלי-חיים ולמניעת ניסויים בלתי מוצדקים, בין השאר במינוי ועדות מקצועיות לנושא זה.
- על המועצה לעמוד בקשר מתמיד עם המוסדות שבפיקוחה, לספק להם מידע שוטף על פעילותה ועל החלטותיה וליזום כנסים מקצועיים בתחומי האתיקה והחלופות לניסויים. יצוין כי יו"ר המועצה לניסויים בבעלי-חיים, פרופסור אהוד זיו, הדגיש באחת משיבותיה האחרונות של המועצה כי מאמץ רב מושקע בהכשרתם ובהסמכתם של

¹¹ הצעת חוק צער בעלי-חיים (הגנה על בעלי-חיים) (תיקון – חובת התייעצות ומסירת מידע), התשס"ז-2007, של חברי הכנסת יואל חסון ודב חנין, מס' פ/2170/17, הונחה על שולחן הכנסת ב-19 בפברואר 2007.

¹² הגב' ענת רפואה, ראש המחלקה להגנת בעלי-חיים במעבדות, מכתב, 30 בדצמבר 2007.

רופאים וטרינרים מומחים לחיות מעבדה בתחום המקצועי והאתי וכי עקב פעילות המועצה הוכפל מספרם של מומחים אלה בשלוש השנים האחרונות.

○ על המועצה להגביר את השקיפות ואת הנגישות של המידע הקיים על ניסויים בבעלי-חיים בישראל ועל פעילותה, כפי שנעשה במדינות מערביות רבות; בהקשר זה ראשי המועצה לניסויים בבעלי-חיים מציינים כי בהשוואה למדינות אירופה הנתונים המתפרסמים בישראל הם עדכניים למדי וכי פרוטוקולי המועצה מתפרסמים כיום (לאחר אישורם בישיבה העוקבת). מהמועצה נמסר עוד כי מאגר מידע ממוחשב על אישור ניסויים בבעלי-חיים בישראל פועל מאז יולי 2006 באופן מלא, וכל הבקשות לאישור ניסויים בבעלי-חיים נעשות כיום בטופס אלקטרוני המוזן למאגר זה.

4. עריכת ניסויים בקופים במכון ויצמן למדע

בשבועות האחרונים מתנהל דיון ציבורי ותקשורתי ער בנושא ניסויים בקופים, בעקבות חשיפת חקירה סמויה שערכה עמותת "תנו לחיות לחיות" במעבדות של מכון ויצמן בחודש אוקטובר 2007.

לטענת העמותה, בניסויים הנערכים בקופי המעבדה של המחלקה לנויר-ביולוגיה במכון ויצמן נכלל בין השאר קידוח בגולגולת (למשל לצורך החדרת צבע מיוחד שמאפשר את צילום הפעילות החשמלית במוח). בממצאי התחקיר שפרסמה העמותה מתוארים בין השאר החזקה בתנאים קשים, הצמאה יומיומית וריתוק לכיסא במשך שעות ארוכות – בניסויים שחלקם נמשכים כמה שנים. עוד צוין בתחקיר העמותה כי אין מידע ודאי על גורל הקופים בתום הניסוי ולא ברור אם הם מומתים או מועברים לשיקום.¹³

לדברי הגב' ענת רפואה, ראש המחלקה להגנת בעלי-חיים במעבדות בעמותת "תנו לחיות לחיות", בתחקיר העמותה נמצאה הפרה של כמה וכמה מהכללים שקבעה המועצה לניסויים בבעלי-חיים בתחומים אלה: תנאי החזקת הקופים, הכשרת העובדים, ריסון פיזי של הקופים, זיהוי כאב ועריכת ניסוי נוסף בבעל-חיים שכבר נערך בו ניסוי. לדברי הגב' רפואה, מתחקיר העמותה עולה כי באישור הניסוי לא ניתן משקל הולם לשיקול המידתיות, כלומר למחיר הניסוי במונחי גרימת סבל לעומת התועלת שבו. לדבריה עולה מהתחקיר גם כי לא נבדקו חלופות לעריכת הניסוי בקופים, ובדיקה שערכה העמותה העלתה כי אפשר להשיג תוצאות טובות יותר באמצעות טכנולוגיות מתקדמות.¹⁴

מתגובת המועצה לניסויים בבעלי-חיים על פנייתנו בנושא זה עולה כי המועצה החלה לבדוק את התלונות האמורות מייד כשנודע לה על קיומן. יו"ר המועצה פנה אל יו"ר הוועדה המוסדית של מכון ויצמן לקבלת פרטים מלאים; הבקשות לערוך את הניסויים והאישורים שניתנו על-ידי היועץ המדעי נבדקו שוב, והרופאה הווטרינרית של המועצה ביקרה במכון ויצמן ובמעבדה שבה הקופים מוחזקים ובדקה את מצבם ואת התנאים שבהם הם מוחזקים. בהמשך לבדיקה ראשונית זו נערכו בשבועות שלאחר מכן בדיקות נוספות, ובהן סיור נוסף של הרופאה הווטרינרית ועמה היועץ המדעי של המועצה במכון ויצמן.

מסקנת המועצה מהבדיקות שערכה היתה כי הניסוי בקופים במכון ויצמן נערך באישור תקין וכי הניסוי שנערך בפועל הוא אומנם הניסוי שאושר. בבדיקת המועצה נמצא עוד כי הפיקוח על הניסוי נעשה כנדרש,

¹³ עמותת "תנו לחיות לחיות", "עמותת 'תנו לחיות לחיות' חושפת: ניסויים קשים ביותר בקופים ובחתולים נערכים במכון ויצמן", באתר האינטרנט, <http://www.letlive.org.il/article.php?id=633>, 14 בדצמבר 2007.

¹⁴ הגב' ענת רפואה, ראש המחלקה להגנת בעלי-חיים במעבדות, מכתב, 30 בדצמבר 2007.

אך הועסק בו עובד שלא עמד בחובות הנדרשות לצורך קבלת אישור לעבוד עם בעלי-חיים (הוא העובד שמסר את התצהיר שבבסיס תחקירה של עמותת "תנו לחיות לחיות"). צפוי כי המועצה תקבל ממכון ויצמן דיווח על הבדיקות שנערכו ותדון בו בישיבתה הקרובה.¹⁵

לדברי נשיא מכון ויצמן, פרופסור דניאל זייפמן, בתגובה על התחקיר המדובר, מכון ויצמן פועל על-פי החוק הישראלי ועל-פי כללי האתיקה הבין-לאומיים בכל הקשור לניסויים בבעלי-חיים, מתוך הקפדה על רווחת בעלי-החיים ועל מזעור הסבל הנגרם להם. יתר על כן, המכון יפסיק מיידית כל מחקר שאינו עולה בקנה אחד עם כללים אלה. לדברי פרופסור זייפמן, במכון פועלת ועדה מוסדית ששניים מהחברים בה הם חיצוניים למכון, ובהם נציג ציבור אחד, ובשנה האחרונה אישרה הוועדה רק 23% מהבקשות לערוך ניסויים בבעלי-חיים כלשונן, דרשה שינויים ב-63% מהבקשות ודחתה לחלוטין 14% מהן.

לדברי פרופסור זייפמן, הארגון הבין-לאומי לפיקוח על הטיפול בחיות ניסוי (AAALAC) בדק לאחרונה את הניסויים בבעלי-חיים שנערכים במכון ויצמן (ובפרט את מתקני הניסוי בקופים) וקבע כי המכון עומד בתקנים הגבוהים ביותר בתחום זה. לאור הבדיקה שנערכה מכון ויצמן הוא כיום המוסד הישראלי היחיד שארגון זה מכיר בו.¹⁶

5. דיונים קודמים בכנסת

כאמור, בשנת 2004 פרסם משרד מבקר המדינה דוח על פעילות המועצה לניסויים בבעלי-חיים. הערות המבקר נדונו באותה שנה בישיבה משותפת של ועדת החינוך וועדת המדע, ובסיכומה הדגישו יושבי-הראש של הוועדות את החשיבות של קיום הוראות החוק ושל שמירה על רוח החוק בכל הקשור לפיקוח על ניסויים בבעלי-חיים, וקראו להגברת השקיפות של פעילות המועצה בלי לפגוע בזכויות החוקרים.¹⁷

ביוני 2005 נערכה ישיבה משותפת נוספת של שתי הוועדות האמורות ונסקרו בה הצעדים שנקטה המועצה לניסויים בבעלי-חיים לתיקון הליקויים שמבקר המדינה הצביע עליהם. יושבי-הראש וחברי שתי הוועדות הביעו שביעות רצון מכך שתוקנו כמה מהליקויים, ועם זאת הביעו סברה כי האמצעים העומדים לרשות המועצה לצורך פיקוח אינם מספקים.¹⁸

יצוין כי ביוני 2007 נערך בכנסת כנס מיוחד בנושא ניסויים בקופים, ביוזמת חה"כ יואל חסון, המשמש יו"ר השדולה למען בעלי-החיים. לצד פעילים רבים של ארגונים להגנה על זכויות בעלי-חיים השתתפו בכנס זה גם חוקרים, נציגי מוסדות אקדמיים ונציגי נסיינים אחרים. לקראת סיום הכנס התעוררה סערה סביב דבריה של נציגת עמותת "תנו לחיות לחיות", שהאשימה את החוקרים ואת הנסיינים בפגיעה בבעלי-חיים. נציגי החוקרים והנסיינים עזבו את אולם הדיונים במחאה.¹⁹

¹⁵ פרופסור אהוד זיי, יו"ר המועצה לניסויים בבעלי-חיים, וד"ר זלינה בן-גרשון, סגנית יו"ר המועצה לניסויים בבעלי-חיים, מכתב, 27 בדצמבר 2007.

¹⁶ הפרופסור דניאל זייפמן, נשיא מכון ויצמן למדע, מכתב שפורסם (בלי תאריך) באתר האינטרנט של עמותת ILAF, <http://www.ilaf.org.il/Upload/LetterfromthePresidentoftheWIS.pdf>, כניסה: 30 בדצמבר 2007.

¹⁷ פרוטוקול הישיבה המשותפת של ועדת המדע והטכנולוגיה (מס' 90) ושל ועדת החינוך, התרבות והספורט (מס' 277), 12 ביולי 2004.

¹⁸ פרוטוקול הישיבה המשותפת של ועדת המדע והטכנולוגיה (מס' 133) ושל ועדת החינוך, התרבות והספורט (מס' 468), 29 ביוני 2005.

¹⁹ ארז ארליכמן, "כך פוצץ הדיון הציבורי בכנסת על ניסויים בקופים", ynet, 6 ביוני 2007; בילי פרנקל, "המדענים פוצצו את הדיון על ניסויים בקופים", nrg, 5 ביוני 2007.

